

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА «САМОІЗОЛЯЦІЯ» РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК КРЕМЛІВСЬКИЙ НАРАТИВ

Никифоренко А. Р.,

*старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Донецького державного університету управління
ORCID ID: 0000-0003-2990-2676*

Никифоренко Н. О.,

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувачка кафедри соціології управління
Донецького державного університету управління
ORCID ID: 0000-0003-1203-4681*

У статті окреслюється інструментальний потенціал кремлівського нарративу про зовнішньополітичну «самоізоляцію» Російської Федерації. Означення зовнішньополітичного курсу РФ як «самоізоляціоністського» є суперечливим і здатне вводити в оману. У контексті міждержавних відносин поняттям «самоізоляція», «ізоляціонізм» властиві конотації невтручання у міжнародні справи, обмеження міжнародної участі задля уникнення втягування в небезпечні та небажані конфлікти. Натомість зовнішня політика РФ має агресивний характер, вона відображає гегемоністські амбіції Кремля. Путін прагне спонукати міжнародну спільноту закріпити за Росією статус *global actor*, визнати так звані «російські інтереси» й легітимізувати наявний де-факто баланс сил.

Наратив, про який ідеться, покликаний за допомогою медіа репозиціонувати РФ як країну-агресора з неприхованими експансіоністськими устремліннями, в «країну-жертву» «колективного Заходу». Таким маневром Кремль сподівається обґрунтувати необхідність толерування зловмисних дій Росії на міжнародній арені, доцільність відновлення комунікацій та налагодження діалогу з нею.

Аналізуються чинники, що зумовлюють застосування нових підходів у зовнішній політиці РФ, та зміст останніх. Так, усередині РФ меседжі про зовнішньополітичну «самоізоляцію» РФ дозволяють розігрувати для широкого загалу росіян, глибоко уражених комплексом національної меншовартості, карту «зовнішнього ворога», фантазувати про «глобальне протистояння із Заходом», консолідуючи таким чином російське суспільство та підтримуючи внутрішню стабільність. Як результат, у РФ сформувалась політична системи з рисами режиму негативного консенсусу. На міжнародній арені РФ є економічно, політично й соціокультурно некурентоспроможною щодо країн Заходу. Цю неконкурентоспроможність Кремль намагається притлумити імітацією ізоляціонізму, поєднуючи її з ядерним шантажем та військовою агресією.

Актуалізуються пізнавальні можливості вивчення геополітичної гри Кремля, покликаної перетворити РФ на глобальну державу, в контексті використовуваних ним комунікативних стратегій фреймінгу, праймінгу та аджендінгу.

Ключові слова: наратив, зовнішня політика, Російська Федерація, самоізоляція, глобальне протистояння, країна-агресор, реваншизм, експансіонізм.

Постановка проблеми. Від початку 2000-х використання реальної сили знову стає базовим інструментом зовнішньої політики РФ на пострадянському просторі та за його межами [1]. Ця політика є реваншистською за суттю, великодержавною – за змістом, антизахідною – за спрямуванням. Стиль зовнішньої політики РФ, на думку В. Солов'я, сформувався під впливом синергії чинників: традиційної для Росії стратегічної культури (відображених у мові, аналогіях, міфах, метафорах, повсякденних ритуалах інтегрованої системи символів, яка створює стійкі стратегічні цілі/преференції щодо ролі сили – економічної, військової та політичної – у міждержавних відносинах), професійного соціального зростання базової групи еліти РФ та індивідуального профіля президента В. Путіна [2].

Кульмінацію застосування нових підходів у зовнішній політиці РФ прийнято вважати військово-вторгнення останньої в Україну в 2014 р. Незаконна анексія Росією Кримського півострова та розв'язування нею війни на Сході України завдали непоправного удару по світовій системі безпеки й засвідчили істотне зменшення ролі міжнародного права та інститутів міжнародної безпеки. У Кремлі

визнають, що саме «українська криза дала старт новій конфронтації» [3] між Росією та західними демократіями.

У заголовках західних медіа починаючи з літа 2014 р. багато новин присвячено перебігу зазначеної конфронтації, запровадженню економічних санкцій проти РФ, формуванню й діяльності міжнародної коаліції на підтримку незалежності й територіальної цілісності України. Значно рідше в новинах можна натрапити на відомості про досить ґрунтовне пристосування ЄС і частково США до російських стратегічних інтересів та сензитивності.

Так, НАТО де-факто зупинило процеси вступу України та Грузії до складу альянсу; найбільшими у світі отримувачами шенгенських віз і надалі залишаються росіяни; 82% віз, виданих росіянам, є багаторазовими, а більшість – багаторічними; західні санкції проти РФ стосуються переважно фізичних осіб, а не на економіки; газогін “Nord Stream 2” наближається до завершення; продаж російського газу до ЄС сягнув рекордних показників; США та ЄС шанобливо поставились до російської чутливості в питаннях широкомасштабних народних протестів у Білорусі та війни за Нагірний Карабах у 2020 р.; на дипломатичному фронті конфронтація не вплинула на діалог між ЄС та РФ, а щодо деяких питань він навіть активізувався; 2019 року російську делегацію прийняли назад до ПАРЕ; російське військово-та безпекове партнерство із Сербією перевершує будь-яку співпрацю останньої з країнами-членами ЄС (хоча Сербія є кандидатом на вступ до ЄС); РФ (поряд з Україною, Францією та Німеччиною) регулярно бере участь у самітах на рівні голів урядів у нормандському форматі, підтримуючи зв'язок – з питань, пов'язаних з війною на Донбасі – в рамках кількох робочих груп у Мінському процесі; у рамках ОБСЄ РФ бере участь у діяльності робочих груп з питань заходів безпеки та зміцнення довіри, заморожених конфліктів, прав людини, тоді як сам ЄС здебільшого виключений із цих обговорень державами-членами [4].

При цьому зовнішньополітичний курс, який реалізується РФ з опорою на «кримський консенсус», у російському суспільстві та правлячій еліті

подекуди витлумачується (переважно в російському політичному дискурсі) як «самоізоляція» [5; 6; 7; 8]. Таке означення видається суперечливим, воно здатне вводити в оману, зважаючи на властиві поняттям «самоізоляція», «ізоляціонізм» (у контексті міждержавних відносин) конотації невтручання у «міжнародні справи», «справи інших держав», «незалученості у справи за межами певної держави», «обмеження міжнародної участі» задля «уникнення втягування в небезпечні та небажані конфлікти», з одного боку, та вочевидь агресивний характер зовнішньої політики РФ і гегемоністські амбіції Кремля, його прагнення, спираючись на тактику «підвищення ставок» у воєнно-політичному протистоянні, маніпулюючи проблемами європейської безпеки й підживлюючи процеси дезінтеграції Європи, спонукати міжнародну спільноту визнати т. зв. «російські інтереси», закріпити за РФ статус *global actor* і легітимізувати наявний де-факто баланс сил – з іншого.

Російська консервативна політична думка, центрами тяжіння якої є журнал «Россия в глобальной политике» (одним із засновників якого є Российский совет по международным делам) та Міжнародний дискусійний клуб «Валдай», виходить із припущення про історичну зумовленість, мілітарну й географічну обґрунтованість «самодостатності» РФ у чинній системі міжнародних відносин, і пов'язує забезпечення виживання й розвитку, гарантування національної безпеки Росії з її «сукупними силовими можливостями», що передбачає «відкрите заперечення Росією правил і норм, які Захід заради власного зиску прагне формувати у глобальному масштабі» [9], та «геополітичну самотність, яку давно пора прийняти як долю» [10].

Російська ліберальна політична думка (одним з центрів тяжіння якої є Carnegie Moscow Center) загалом дистанціюється від путінських зовнішньополітичних авантур, а подекуди навіть відзначає «їх абсолютну безглуздість з точки зору реальної політики» [11] («ціною чому, скоріш за все, буде подальша ізоляція та самоізоляція Росії» [12]), при цьому переважно залишаючись вірною імперській традиції, її настановам («статус великої держави – це меншою мірою примха російських правителів, а більшою – необхідність традиційно самотньої країни й критична умова її виживання» [13]). Ліберали вважають доцільним «переосмислення зовнішньополітичної стратегії Росії» та подолання «самоізоляції» (а точніше, «ізоляції») останньої, «яка виникає в результаті мутації певного зовнішньополітичного напрямку» [11]; «Велика держава повинна мати якусь місію. Російською місією може бути підтримка світового геополітичного балансу та зміцнення безпеки в різних частинах Великої Євразії та континенту загалом таким чином, аби це відповідало міжнародному праву та передбачало поєднання вмілої дипломатії та пропорційного використання військової сили» [13].

Західні, не афілійовані з Кремлем, експерти зауважують реалізацію Росією за президентства В. Путіна великої стратегії розширення своєї території, влади та впливу, здійснювану під прикриттям ядерних загроз та інших тактик залякування, спрямованих на підтримку російського експансіонізму (й зумовлених браком ресурсів для проведення глобальної зовнішньої політики), прагнення відновити позиції, втрачені після розпаду Радянського Союзу [14]. Інші закликають переосмислити

регіональний порядок для пострадянської Європи та Євразії, визнати новий status-quo й розпочати неформальний діалог між «ключовими гравцями», передумовою якого буде обмеження суверенітету «серединних країн» на користь РФ [15]. Адже «дії Росії в останнє десятиріччя – війна з Грузією, анексія Криму, війна в Донбасі – переконливо продемонстрували, що чинні інститути вже не забезпечують стабільності. Західні лідери можуть відчувати фрустрацію через те, що їм доведеться вести перемовини з тією стороною, яку вони обвинувачують у краху наявного порядку, але міжнародна політика рідко буває справедливою. Якщо вони визнають, що порядок зруйновано, вони мають також визнати, що в цілях міжнародної стабільності й безпеки власних країн вони мусять у всякому разі спробувати його відновити [15, с. 151].

Українські оглядачі визнають, що «Russia as a Rising Isolated Power» [16], що режим Путіна побудовано на реконструкції радянської імперської моделі з властивими їй вертикальними (адміністративними) каналами соціальної взаємодії, гіпертрофованим впливом силових структур, загальною милітаризацією суспільства, інформаційно забезпеченою та ідеологічно обґрунтованою самоізоляцією [17, с. 384], «що Путін веде експансіоністську політику, яка є єдиною формою для виживання імперії» [18].

Метою статті є виявлення інструментального потенціалу кремлівського нарративу про зовнішньополітичну «самоізоляцію» РФ, аналіз чинників, що зумовлюють застосування нових підходів у зовнішній політиці РФ, та змісту останніх, актуалізація пізнавальних можливостей вивчення геополітичної гри Кремля, покликаної перетворити РФ на глобальну державу.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиріччя в РФ стрімко зріс функціонал державної інформаційної політики. В межах останніх, актуалізація пізнавальних можливостей вивчення геополітичної гри Кремля, покликаної перетворити РФ на глобальну державу.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиріччя в РФ стрімко зріс функціонал державної інформаційної політики. В межах останніх, актуалізація пізнавальних можливостей вивчення геополітичної гри Кремля, покликаної перетворити РФ на глобальну державу.

Наратив про зовнішньополітичну самоізоляцію Росії покликаний за допомогою медіа репозиціонувати РФ (країну-агресора з неприхованими експансіоністськими устремліннями) в «країну-жертву» («нерозуміння» / «недовіри» / «несправедливості» / «підступності» / «упередженості» / «непоступливості» / «утисків» / «невдячності» / «байдужості» / «ворожості» / «непримиренності» / «безвідповідальності» / «загроз» / «втручання» / «наставництва» / «ущемлення» / «негативної риторики» з боку колективного Заходу, «відсутності бажання у європейських колег вести взаємошанобливий діалог з Росією», небажання «бачити Росію такою, як вона є»), і, таким чином, обґрунтувати необхідність толерування її зловмисних дій на міжнародній арені, відновлення комунікацій, налагодження «конструктивного діалогу», «прагнення до співробітництва», «розуміння Путіна» та сприйняття його зовнішньої політики як «політики здорового глузду», «початку прямого діалогу з російським суспільством» («замість того, щоби «повчати» росіян» [19]).

Механізм зазначеного репозиціонування включає у себе використання фреймінгу (комунікативної стратегії, спрямованої на структурування контенту новинних повідомлень шляхом їх «обрамлення» в контекст певного нарративу для окреслення параметрів відповідного сприймання тих чи інших фактів, явищ, подій аудиторією), праймінгу (комунікативної стратегії, спрямованої на застосування цільових стимулів, що мають викликати в аудиторії потрібну реакцію у відповідь на певне «подразнення») та аджендінгу (комунікативної стратегії, спрямованої на контроль публічного сприймання соціальної дійсності й формування у свідомості аудиторії домінант щодо певної проблемної зони за рахунок інших зон, від яких увага аудиторії відволікається) [20].

За правління В. Путіна Кремль дедалі більше підкорює зовнішню політику розв'язання внутрішніх проблем. Усередині країни меседжі про зовнішньополітичну самоізоляцію РФ дозволяють розігрувати для широкого загалу росіян, глибоко уражених комплексом національної меншовартості, карту «зовнішнього ворога» (адже «російський народ готовий терпіти й нескінченно страждати перед лицем зовнішньої загрози» [21]), імітувати «глобальне протистояння із Заходом», консолідуючи таким чином російське суспільство («нагнітання ворожості до Заходу стало найважливішим засобом для подолання розриву між правлячою елітою та середнім класом» [22]) та підтримуючи внутрішню стабільність («Путін вступає у війну за кордоном, аби мати легітимність на батьківщині» [23]). Як результат, у РФ сформувалась політична система з рисами «режиму негативного консенсусу»: «негативна мобілізація й консолідація – на нас нападають, ми обороняємось від зовнішніх ворогів та внутрішньої опозиції, підтримуваної ззовні; негативна ідентифікація – ми інші, духовніші, менш прагматичні, релігійно ображені, «суверенітетом не ґендлюємо», «у нас тисячолітня історія», яку треба захищати від «фальсифікацій» [24].

Багатьох дослідників засмучує очевидна невідповідність між внутрішньою економічною слабкістю РФ (проявом якої є її нездатність здійснювати військові видатки навіть у теперішніх обсягах, не кажучи вже про обсяги, необхідні для нової гонитви озброєнь), уразливістю її соціальної сфери, з одного боку, та зовнішньополітичними амбіціями Кремля – з іншого. Вони розглядають взаємодію

цих чинників за аналогією зі станом речей у країнах Заходу, отже, доходять висновків (припускаючи помилки передбачення) про можливість «умиротворення» Путіна. Адепти ж «Кримнаша» не приховують: «Фірмовим знаком російської політики останнього часу стала здатність заскочувати всіх зненацька, що дозволяє компенсувати обмеженість ресурсів. Несподівані ходи Путіна не раз давали істотну тактичну перевагу» [25].

З «голки» реваншистського самоствердження РФ, імовірно, вже не зіскочити. «Той, хто вважає, що Путін зупиниться на Крими, помиляється. Він запустив маховик очікувань, якими не в змозі управляти. Росіянам потрібна тепер тільки перемога, й вони, як заведено, не зважатимуть на її ціну. Путін більше не зможе поступитись жодному «зовнішньому ворогу» у жодному з питань. Політично він загнав себе в пастку. Звісно, це буде не безперервна атака, а зворотно-поступальний процес з паузами й перепочинками. Але вектор окреслено, й зі «зустрічної смуги руху» Росія вже більше не зверне, в усякому разі, доки «раритет» не розвалиться» [20]. Путіну потрібні рейтинги й ресурси для приборкання опозиції серед еліт. Потрібна конфронтація та нові війни. Потрібне генерування мобілізаційного ефекту. Отже, і агресія проти України триватиме.

Іншими об'єктами геополітичних авантур Путіна стали Сирія – «свята російська земля» [26], Чорногорія, Венесуела, Лівія, Центральньоафриканська республіка. РФ періодично здійснює вторгнення у повітряний простір країн НАТО, нарощує патрулювання підводних човнів у чутливих зонах, відкрито картографує західні об'єкти інфраструктури, організує диверсії на території країн НАТО (у Чехії, Болгарії), здійснила хімічну атаку в Солсбері навесні 2018 року, організує вбивства політичних опонентів Кремля, які проживають за кордоном (чергові жертви – громадянин Грузії чеченського походження Зелімхан Хангошвілі, застрелений 23 серпня 2019 р. у Берліні, блогер Маміхан Умаров (Анзор з Відня), застрелений 4 липня 2020 р. у Відні). Росія активно використовує інструменти Інтерполу, щоб дістатися до людей, які її цікавлять. Майже 40% усіх публічно відомих «червоних сповіщень» Інтерполу подається саме за запитом РФ [27].

З 2016 р. РФ активно втручається у виборчий процес у багатьох країнах, включно зі США та країнами ЄС, використовуючи кібератаки на урядові установи, дезінформаційні інструменти впливу на громадську думку та результати виборів, вдається до дискредитації кандидатів, системи влади, суспільно-політичних процесів за допомогою поширення неправдивої інформації та просування відповідних наративів.

Зростання геополітичних апетитів Путіна супроводжується посиленням тиску всередині самої РФ, підтвердженням чого стало проштовхування конституційних змін заради «обнуління» Путіна влітку 2020 р. «На виході – поліцейський режим з обмеженням права вибирати й бути вибраними й розширеними можливостями маніпулювання результатами виборів, обмеженою свободою слова й зібрань, неефективною квазіпатерналістською моделлю й офіційно закріпленими в Конституції консервативними цінностями» [24].

На міжнародній арені «Росія виявилась неконкурентоспроможною щодо Заходу в умовах вільного ринку» [21], отож, «одиначне плавання» (метафора, запропонована Д. Тренінім) для Кремля може виступити інструментом збереження й відтворення базових характеристик державної і соціальної організації РФ у нових історичних умовах, важливим елементом чергової «багатоходовочки» (її мета – вихід зі стратегічного глухого кута – економічного, політичного та соціокультурного), а ядерний шантаж, військова агресія, медіатероризм є знаряддями «відновлення російського впливу й ролі у світі». Модернізація РФ за таких умов здійснюватиметься через дозоване запозичення перспективних технологій, практик та підходів. Росія, як зауважує Ф. Лук'янов, акумулює силу та з її допомогою доводить «свою здатність грати провідну роль у світі». Йдеться «про силу перш за все військово-політичну й дипломатичну – в Росії, де панує класичне мислення у сфері міжнародних відносин, ніколи особливо не сприймали новомодні поняття», на кшталт «м'якої сили» [28].

Нездатність запропонувати росіянам та світу адекватну реаліям XXI ст. перспективу Кремль намагається компенсувати контролем за свідомістю правлячої еліти та широких верств населення РФ та їх цілеспрямованим зануренням у реконструйоване «минуле». Прив'язування поточної політики до «історії» дозволяє не лише відволікати громадян РФ від відповідального політичного вибору у «теперішньому». Офіційна політика пам'яті в РФ виступила чинником, що «історично» обґрунтував природність війни з Україною й легітимізував її у політичному дискурсі та масовій свідомості росіян. Саме політика пам'яті тих, хто сховався «за спинами жінок і дітей», у непростий і вагомий спосіб надала форми та сили запущеному насильству. Ідеологічне обґрунтування російської агресії проти України упевнено заснувалося на вимогах щодо пам'яті про минуле, а війна в Україні звичайним чином у Росії уявляється, змальовується та виправдовується як продовження Другої світової війни [29].

Ще на початку 2000-х М. Маринович зауважив, що за путінською платформою «величчя и сили» легко розпізнати давні імперіалістичні концепції гарантування власної безпеки через поглинання України або, щонайменше, нейтралізації її геополітичного значення, перетворення її на лукашенківський

бантустан – формально незалежний, але всіма ігнорований [30, с. 98]. Навесні 2021 року, через 7 років від початку війни Росії проти України, справа дійшла вже до анонсування повномасштабного російського вторгнення та пропагування через державні медіа РФ доцільності запровадження «виправного окупаційного режиму» на території України: «Власне кажучи, фашистський характер соціальної організації населення на Україні не викликає сумніву... З огляду на залучення населення в агресію (дійсну провину народу), в цьому разі виправний окупаційний режим щодо України не мусить так чи інакше підлещуватись до населення, в тому числі вдаючись до риторики «братнього народу», якимось «залучати» його на «свій бік» за звичаями й у сенсі електорального підкупу, тобто, як це ще називають, «годувати», – цілком досить буде звільнення народу України від нацистського режиму, припинення його нацистської винуватості, встановлення гарантій військового нейтралітету України й можливого перезаснування країни як конфедерації регіонів з не менш можливим виходом як західних, так і східних регіонів з її складу (якщо Україна взагалі збережеться в будь-якій якості) [31].

На думку А. Зубова, прагнення Путіна реабілітувати сталінську зовнішню політику, виправдати тиранію, агресію, душоубство, злочинну змову, неминуче веде до їх повторення. «Й виправдовувані «інкорпорації» країн і земель призведуть до нових інкорпорацій; замовчування вбивств – до нових таємних убивств; зневага до свободи й гідності громадян – до нової зневаги з боку влади до гідності й свободи мільйонів людей» [32]. При цьому російський президент захищає власну неоімперську політику (що в своїй суті мало чим відрізняється від сталінської [33]). *Idée fixe* цієї політики – погляд на росіян як на «розділену націю», а отже, необхідність відновлення «історичної Росії». Слоган «можемо повторити» в РФ нині практично зведено до рангу національної ідеї [34].

Агресивна риторика й конфронтація для В. Путіна є засобами демонстрації світу власної високої значущості. Він прагне зруйнувати світовий лад та створити хаос, завдяки якому зможе процвітати. Як будь-який диктатор, він нахабніє через слабкість Заходу. Відмовляючись чинити опір агресивним діям РФ, світ накликає на себе ще більшу агресію [35]: «Якщо проковтнули Крим, то проковтнуть і Донбас. Якщо проковтнули Донбас, то проковтнуть і Алеппо. Якщо проковтнуть Алеппо, то чому не можна погратись у Солсбері? Якщо можна втручатись у Криму й проводити там «референдум», то чому не можна у США?» [36].

Про розмах гегемоністських амбіцій Кремля свідчить зовнішньополітична доктрина Росії – «доктрина Путіна»/«нова доктрина обмеженого суверенітету», концептуальне наповнення якої відбулось упродовж 2014 р. і знайшло відображення в «Кримській промові» В. Путіна від 18 березня 2014 р., його «Валдайській промові» від 24 жовтня 2014 р., зверненні до Федеральних зборів РФ від 4 грудня 2014 р. У зазначеній доктрині йдеться про те, що: 1) РФ не має партнерських відносин з демократичними країнами світу, бо вона «відчула, що її навіть не просто обікрали, а пограбували»; 2) РФ не розглядає себе як частину європейської цивілізації, не сповідує цінності свободи, прав людини й демократії; 3) РФ не визнає міжнародного права як системи правил і навіть як системи координат; 4) сферою дії «доктрини Путіна» є пострадянський простір. «Суверенітет пострадянських держав віднині є жорстко зумовленим – врахуванням інтересів Росії»; 5) головний принцип Вестфалю – непорушність державного суверенітету й територіальної цілісності – модифікується. «Якщо сильна і рішучо налаштована країна вважає, що її військово-стратегічні, економічні й політичні інтереси піддаються небезпеці, вона вправі діяти, втручаючись у внутрішні справи слабких країн, і навіть беручи під контроль чи забираючи їх території»; 6) РФ співпрацюватиме з міжнародними організаціями (ООН та ін.) лише в межах захисту її національних інтересів; 7) РФ спирається на принципово новий баланс сил у світі та на зацікавленість незахідних великих країн у нових правилах гри, «щоби самим грати, ділити, забирати» [37].

Російська ядерна доктрина, згідно з указом президента РФ Путіна № 355 від 2 червня 2020 р. «Про основи державної політики Російської Федерації в галузі ядерного стримування», передбачає (в пункті 4) «недопущення ескалації військових дій та «припинення» їх на прийнятних для Російської Федерації та (чи) її союзників умовах». Цей указ, по суті, містить у собі стратегію ядерного шантажу як частини реалізованої Путіним загальної стратегії 4-ї світової гібридної війни «Ескалація заради деескалації (Escalate to de-escalate)» [38].

Залишається відкритим питання, як далеко Кремлю вдасться зайти на шляху нищення міжнародного права й легітимізації «права сили». В. Портников зазначає, що «особливість радянської – а потім і російської – дипломатії полягала й полягає в тому, що вона завжди оглядалась у пошуках того, з ким можна було б поділити світ. І не бачила в цьому нічого особливого, оскільки жила досвідом минулих століть... Віра в те, що немає ніякого народу, ніякої історії, ніякого прагнення до свободи, а є лишень холопи й держдепартамент – те, що перетворює Сталіна, Хрущова, Брежнєва й Путіна на одну людину. Людину, що вічно озирається довкола в пошуках того, з ким можна було б поділити світ... Адже, якщо Молотов і Ріббентроп змогли, хіба ми не зможемо?» [39]. Саме діючи в логіці сумнозвісного пакту Молотова-Ріббентропа 1939 року, В. Путін у 2020 р. публічно запропонував лідерам США, Китаю, Франції та Британії зустрітись й наново (в форматі «Ялта-2.0.») домовитись

про «мирний поділ» світу на умовні зони впливу. «Для російського президента це – єдино можливе продовження Ялти, а значить, і єдина опція, яка дозволяє Росії тимчасово притлумити (але не зупинити) агресивні дії» [40].

На поточний момент РФ претендує на повернення до ситуації, яка співвідноситься у міжнародних відносинах з реаліями середини 1980-х: «Росія (СРСР) очолює потужний військово-політичний блок, має паритет у ядерних і звичайних озброєннях із західними та східними суперниками (підтримує баланс сил), має союзників і «клієнтів» по всьому світу... Європа поділена на дві частини, перед російськими кордонами створено стратегічний буферний пояс безпеки, її східні сусіди (Китай) є відносно слабкими як економічно, так і у військовій царині. Росія має доступ до світового ринку напряду, без країн-транзитерів... Країна має вагомий авторитет у світі, її позиція конче враховується у вирішенні проблем міжнародного життя» [41].

Висновки. Зовнішньополітична «самоізоляція» РФ має переважно інструментальний характер. У середині країни вона сприяє консолідації суспільства, підтримці внутрішньої стабільності та генеруванню мобілізаційного ефекту; її побічним наслідком є кристалізація політичної системи з рисами «режиму негативного консенсусу» та нарощування потенціалу реваншистського самоствердження РФ. Назовні – «ізоляціонізм», у поєднанні з ядерним шантажем та військовою агресією, має притлумити прояви економічного, політичного і соціокультурного відставання РФ від країн Заходу; одним із засобів при цьому виступає витіснення «теперішнього» і «прийдешнього» зі свідомості росіян і занурення їх у реконструйоване «минуле».

Наратив про зовнішньополітичну «самоізоляцію» Росії покликаний репозиціонувати її – країну-агресора в країну-жертву колективного Заходу. Використання зазначеного наративу є одним з важелів у геополітичній грі Кремля, покликаний перетворити РФ на глобальну державу шляхом постійного «підвищення ставок» у військово-політичному протистоянні з країнами Заходу, провокування військової конфронтації (аж до застосування ядерної зброї), ескалації військової агресії РФ з подальшим її призупиненням на власних умовах.

Перспективи подальших студій убачаємо насамперед у виявленні, деталізованому описі, систематизації, аналізі й розвінчанні меседжів російської пропаганди, вивченні механізмів поширення та структури впливів російських наративів, розробці заходів зміцнення інформаційної безпеки.

Nykyforenko A., Nykyforenko N. Russian Federation “self-isolation” as a Kremlin’s foreign policy narrative

The article outlines the instrumental potential of the Kremlin’s narrative of the Russian Federation’s foreign policy “self-isolation”. The definition of Russia’s foreign policy course as “self-isolationist” is contradictory and misleading.

In the context of relations between countries, the concepts of “self-isolation”, “isolationism” are characterized by connotations of non-interference in international affairs, restriction of international participation to avoid involvement in dangerous and undesirable conflicts.

Instead, Russia’s foreign policy is aggressive, reflecting the Kremlin’s hegemonic ambitions. Putin seeks to urge the international community to secure Russia’s status as a global actor, to recognize so-called “Russian interests”, and to legitimize the de facto balance of power.

The narrative in question is intended to use the media to reposition Russia as an aggressor country with undisguised expansionist aspirations, a “victim country” of the “collective West”.

With this maneuver, the Kremlin hopes to justify the need to tolerate Russia’s malicious actions in the international arena, the expediency of restoring communications and establishing a dialogue with it.

The factors that determine the use of new approaches in the foreign policy of the Russian Federation and its content are being analyzed. Thus, within Russia, the messages about Russia’s foreign policy “self-isolation” allow the general public of Russians, deeply affected by the complex of national inferiority, to play the card of “external enemy”, fantasize about “global confrontation with the West”, thus consolidating Russian society and maintaining internal stability.

As a result, Russia has formed a political system with the features of a regime of negative consensus. In the international arena, Russia is economically, politically, and socio-culturally uncompetitive about Western countries. The Kremlin is trying to stifle this non-competitiveness by imitating isolationism, combining it with nuclear blackmail and military aggression.

A perceptive possibility is being actualized aiming at studying the Kremlin’s geopolitical game, projected at transforming the Russian Federation into a global state, in the context of the communicative strategies of framing, priming, and agending.

Key words: narrative, Foreign Policy, Russian Federation, self-isolation, global confrontation, aggressor country, revanchism, expansionism.

Література:

1. Тренин Д. Внешняя политика России в ближайшие пять лет: цели, стимулы, ориентиры. URL: <https://carnegie.ru/2016/04/28/ru-pub-63462>.
2. Соловей В. Главная загадка внешней политики России. URL: <https://glavred.info/opinions/10053209-glavnaia-zagadka-vneshney-politiki-rossii.html>.
3. Гольц А. Будущие войны: о чем говорят в России. URL: <https://sprotyv.info/news/budushhie-voyny-o-chem-govoryat-v-rossii?fbclid=IwAR0zyA3whQcDFWWhhRFz1p36McyjQH-2Qmvmq3mMPmSzEhWx61qYkBD3cJaI>.
4. Bildt C., Gressel, G., Liik K., Popescu N. Push back, contain, and engage: How the EU should approach relations with Russia. 2021. URL: <https://ecfr.eu/publication/push-back-contain-and-engage-how-the-eu-should-approach-relations-with-russia/>.
5. Рыжков В. Кремль – курс на самоизоляцию. URL: <https://echo.msk.ru/blog/rizhkov/1315472-echo/>.
6. Немцов Б. Путин сделал все для самоизоляции. URL: https://news.rambler.ru/politics/28021322/?utm_content=rnews&utm_medium=read_more&utm_source=copylink.
7. Гельман М. Российский политтехнолог о самоизоляции РФ: Путин готовится к войне. URL: <https://glavred.info/world/323803-rossiyskiy-polittechnolog-o-samoizolyacii-rf-putin-gotovitsya-k-voyne.html>.
8. Тараканова Е. Самоизоляция России – это стратегия выживания, а не развития. URL: <http://www.profi-forex.org/novosti-rossii/entry1008310966.html>.
9. Бардачев Т. Последняя империя и ее соседи. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/imperiya-i-eyo-sosedi/>.
10. Сурков В. Одиночество полукровки. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/odinochestvo-polukrovki-14/>.
11. Kobrin K. Sliding into isolation: Russia and the world. 2020. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/russia-isolation-kobrin/>.
12. Кузнецова Е. Во имя имперской традиции и личной власти: Как внешняя политика России поставила страну на грань изоляции. Интервью. URL: https://www.znak.com/2018-01-30/kak_vneshnyaya_politika_rossii_postavila_stranu_na_gran_izolyacii_intervyu.
13. Тренин Д. Контурная карта российской геополитики: возможная стратегия Москвы в Большой Евразии. URL: <https://carnegie.ru/2019/02/11/ru-pub-78328>.
14. Payne K.B. & Foster J.S. Russian strategy Expansion, crisis and conflict. 2017. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01495933.2017.1277121?tab=permissions&scroll=top>.
15. Чарап С., Шапиро Д., Демус А. Переосмысление регионального порядка для постсоветской Европы и Евразии. *Выйти из «промежуточного положения». Представления о региональном порядке в постсоветской Европе и Евразии* : Сб. статей / Ред.: Самуэль Чарап, Алисса Демус, Джереми Шапиро. Вена : Региональное бюро сотрудничества и мира в Европе Фонда им. Фридриха Эберта, 2019. С. 115–189. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/wien/15428.pdf>.
16. Glebov S. Russia as a Rising Isolated Power and the W(r)est: Wrestling Ukraine from the West and the New Euro-Atlantic Puzzle. 2017. URL: <https://risingpowersproject.com/quarterly/russia-rising-isolated-power-wrest-wrestling-ukraine-west-new-euro-atlantic-puzzle/>.
17. Режим Путіна: перезавантаження-2018 / М.М. Розумний (заг. ред.), Я.В. Бережний, І.В. Валюшко, Р.В. Власенко, Д.М. Горелов, В.С. Караваєв, А.В. Лепіхов, І.А. Павленко, В.О. Семененко, О.В. Снігир. Київ : НІСД, 2018. 480 с.
18. Гнатишин І. Росія розвалиться з кінцем політики експансії – експерт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26607405.html>.
19. Стратієвський Д. Осажденная крепость. Запад должен начать прямой диалог с российским обществом. URL: <https://www.ipg-journal.io/regiony/evropa/osazhdennaja-krepost-192/>.
20. Ожеван М.А. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/ozevan.pdf>.
21. Пастухов В. Крестный поход. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2014/03/25/58915-krestnyy-pohod?print=true>.
22. Баев П. Геополитика самоизоляции. URL: https://carnegieendowment.org/files/ProEtContra_63_73-86.pdf.
23. Дарден К. Россия берет реванш: внешние угрозы и реакции режима. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/rossiya-beret-revansh-vneshnie-ugrozy-i-reakcii-rezhima/>.
24. Колесников А. Постпандемический авторитаризм: Россия после коронавируса и «обнуления» Владимира Путина. URL: <https://carnegie.ru/2020/06/02/ru-pub-81953>.
25. Миллер А.И., Лукьянов Ф.А. Отстраненность вместо конфронтации: постевропейская Россия в поисках самодостаточности. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/otstranennost-vmesto-konfrontaczii/>.

26. Щур М. «Сирія – наша земля»: як у Росії пояснюють бомбардування сирійських міст. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27282654.html>.
27. Просвірова О. Вбивства, стеження і погрози. Як Росія та інші країни переслідують опонентів за кордоном. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55931255>.
28. Лукьянов Ф. О добре с кулаками, или Колено истории. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/o-dobre-s-kulakami-ili-koleno-istorii/>.
29. Журженко Т., Льюїс С., Федор Д. Війна і пам'ять у Росії, Україні та Білорусі. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memogu-wars>.
30. Маринович М. Українська ідея і християнство, або Коли гарцюють кольорові коні апокаліпсису. Київ : Дух і літера, 2003. 544 с.
31. Сергейцев Т. Какая Украина нам не нужна. URL: <https://ria-ru.turbopages.org/ria.ru/s/20210410/ukraina-1727604795.html>.
32. Зубов А. О новой исторической статье г-на Путина. URL: <https://drugoivzgliad.com/zubov-vs-putin/?fbclid=IwAR2R9o8UhyYoBsvKG6uHJLilQhSBg-IVPT59HDz6r42UdvqZylAvAwQGLzY>.
33. Гриневич В. Путін про пакт Молотова-Ріббентропа, Голокост і Бабин Яр: неоімперські амбіції та інструменталізація історії. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2020/07/13/157809/>.
34. Жартун В. Россию убьёт принцип «можем повторить». URL: <https://newizv.ru/comment/vadim-zhartun/01-03-2018/rossiyu-ubiet-printsip-mozhem-povtorit>.
35. Каспаров Г. Как и любой диктатор, Путин наглеет из-за слабости Запада. URL: <https://russian.rt.com/inotv/2015-10-11/Kasparov-Kak-i-lyuboj-diktator>.
36. Портников В. Богоносец и крымоборец. URL: <https://graniru.org/opinion/portnikov/m.278403.html>.
37. Рыжков В.А. Новая доктрина Путина. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/novaya-doktrina-putina/>.
38. Шулипа И. Доктрина ядерного шантажа Путина-Патрушева. URL: <https://www.liga.net/politics/opinion/doktrina-yadernogo-shantaja-putina-patrusheva>.
39. Портников В. Пакт Путина–Риббентропа. URL: <https://glavnoe.ua/news/n226003>.
40. Демченко А. Новая статья Путина. Россия начинает глобальную войну. URL: https://lb.ua/world/2020/06/19/460210_novaya_statya_putina_rossiya_nachinaet.html.
41. Братерский М.В. Россия, США и концепция гегемонии: дискурсивный анализ. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-ssha-i-kontseptsiya-gegemonii-diskursivnyy-analiz/viewer>.